

Vinje-senteret

A.O. Vinje på talarstolen 1859–1870

Ottar Grepstad

© 2018 Ottar Grepstad og Nynorsk kultursentrum

Framsida

Arbeiderforeningens Festsal i Bergen i bruk frå 1860. Foto frå 1874 i Johan Bøgh: *Bergens Arbejderforening i femti Aar*, Bergen 1900

Redigert og utvida frå Ottar Grepstad: *Vinje-bibliografien. Skrifter av og om A.O. Vinje 1843–2016*, Nynorsk kultursentrum 2017, med foredraget «Vinje på talarstol og gullstol» å Vinjar samfunnshus i Vinje 7. april 2018

Publisert på Vnjesenteret.no 7. april 2018

VINJE VAR MANNEN for dei mange merkelappane. Den første moderne journalisten. Den romantiske poeten. Den skarpe observatøren. Den tvisynte essayisten. Den karnevaleske kritikaren. Den merkverdige.

Det som sjeldan blir snakka om, er talaren Vinje. Då går in forbi ein vesentleg inngang til denne forfattarskapen. Kor mange talar han heldt, er uråd å seie sikkert, men i aviser, Dølen og andre skrifter er 57 talar trykte in extenso eller refererte meir eller mindre utførleg. I fleire høve der manuskripta manglar, har fleire aviser referert frå talane og gir med det eit fyldigare bilete enn om der berre var eitt referat. Minst eit dusin av talane har aldri vore trykte i bokform.

Den eldste talen som er bevart, heldt Vinje om verdien av jord i Akers Sogneselskab i Christiania 5. april 1859. Då hadde Vinje ytra seg offentleg i skrift sidan 1845, så eg held det for sannsynleg at han heldt talar også før 1859. Om ikkje vil det seie at Vinje først stod fram som talar etter at han hadde gått over til å skrive nynorsk. Siste gongen han stod på talarstolen, var truleg i Larvik om lag 10. februar 1870. To månader etterpå blei han alvorleg sjuk, far, enkjemann og åleinefar, akt på éi veke. Det var han i tre månader til han døydde 30. juli 1870.

Vinje var diktar og essayist, journalist og kritikar, redaktør og aktør, talar og framfører. Å skulle samle alt dette i eitt ord kan verke meiningslaust, men der er noko som pregar tekstane hans. Det aller meste Vinje skreiv, er tidfesta eller kan stadfestast, som høvesdikt eller høvesprosa, skrive for tida og staden.

Denne høvesskrivinga kan forklarast på fleire vis, og bør dessutan for-ståast økonomisk. Vinje hadde ein slags avtale med Morgenbladet i halvtanna år frå sommaren 1848, i Drammens Tidende frå 1851 til 1859. Oppdrag som høvesdiktar og talar kasta kanskje ikkje mykje av seg – om dette seier kjeldene svært lite – men for ein som

stødt trong pengar, kom alt godt med. Truleg fekk han også betalt for dei fleste talane han heldt, og dei var det mange av. Særleg dei siste åra gjorde han gode pengar som folketalar, festtalar og foredragshaldar. Ein seks veker lang turné i Bergen med 12 foredrag hausten 1869 gav heile 220 spesidalar i inntekt. Årsløna hans som ekstraskrivar i Justisdepartementet frå 1865 til 1868 hadde vore 250 spesidalar.

A.O. Vinje skreiv det han hadde råd til å skrive, og han skreiv når han hadde råd til det. Flammen blafra i mange retningar.

DEN PROFILERTE MINNEPOLITIKAREN som A.O. Vinje var, har knapt vore oppdaga. I fleire høve var han på Fest til Fædrenes Minde i Christiania, han talte der, skreiv songar. Alt før han kom til byen, skreiv han om og til 17. mai, og frå 1850 gjorde han det så godt som kvart år. Det første blei trykt i Mandal i 1845. Eit av dei siste særprenta hans var diktet «Fedra-minne» i 1868.

Det store året var 1859. Då skreiv han to songar og heldt tre talar som blei publiserte etterpå, og ein fjerde tale som blei nemnd i avisreferata frå feiringa på Eidsvoll.

Alt i alt skreiv han 30 dikt, songar, talar og kommentarar om 17. mai og feiringa av dagen mellom 1845 og 1869. Det er mykje. Dei mange tekstane vitnar om at 17. mai var blitt ei viktig feiring lenge før Grunnlovsjubileet i 1864, og at Vinje sjølv var med og gjorde den dagen viktig.

Nokre av tekstane kan forklarast med at Vinje som høvesdiktar blei engasjert eller nytta dei høva som baud seg. Drammens-korrespondenten var dagsaktuell, og for ein spaltist er slike høve ei god aktualisering.

Vinje skreiv jamvel fiktive 17. mai-talar. Den eine trykte han i Blandkorn i 1867, den andre i Dølen 1869. Verktugivarane Halvorsen og Midttun er samde om at Vinje neppe heldt desse talane, iallfall ikkje i den forma dei blei trykte. Også om ein fesjåtale som Vinje trykte i Blandkorn i 1867, skriv Midttun at den neppe blei framført i den forma.

Viss dette er fiktive talar, gjorde Vinje som Aasen. Han skreiv ikkje mindre enn fire tenkte talar til eller om 17. mai 1864. Aasen stod aldri på nokon talarstol, men kom så langt at han iallfall tenkte at han kunne ha gjort det. Vinje var ein profesjonell folketalar og kan ha brukt sjangeren for å formidle synspunkt som var viktige for han.

Vinje fekk det aldri heilt til i 1869-talen. Poenga hans er relevante, han bruker ordskifte i England og USA om statsutviklinga til å vise korleis samfunn endrar seg over tid, men ei gjennomgåande jamføring med fordøying tilfører lite ekstra. Ikkje før den siste setninga. Du og eg blir omskapte av livsens gang: «Det var ei Tid me laag best for Elsk, ei onnor for det at tala som i dag; men det er eg og du, om me so ikkje liggja for annat en til at suga paa Labben af gamle Minne.»

1867-talen er på si side svært god. Talaren dreg som snarast inn seg sjølv, han har eit vondt kne, kjem tett på dei liva som dei mange tilhøyrarane kanskje lever. Det er større spennvidd og meir vidd i denne talen enn i dei stramme, tette og meir upersonlege Aasen-talane. Til gjengjeld målretta Aasen kritikken sin tydelegare enn Vinje.

Det Norske Samlaget var ein av fleire møtestader for Aasen og Vinje. Laget var blitt skipa våren 1868, og hausten 1869 heldt det unge laget fest for Kristofer Janson, ein av dei store i samtidslitteraturen. Aasen var sjuk i dei dagane og var neppe på festen.

Sommaren 1859 hadde Janson halde tale på «det fagraste Hardanger-Maal» for Russelaget på Bygdøy, i 1865 hadde han gitt ut den første novellesamlinga på landsmål, *Fraa bygdom*, og tre år seinare den første romanen på landsmål.

På festen heldt Vinje ein skåltale for Janson som mest av alt handla om skilnaden mellom folk og språk i aust og vest.¹ Vinje viste til at Samlaget gjerne blei kalla Austmannalaget, som eit motstykke til det like unge Vestmannalaget i Bergen. Skilnadene i aust var større enn i vest, og å «faa alle desse hovud under ein Hatt er ikkje naadigt». Dessutan var skilnaden mellom norsk og dansk mindre i aust, og Vinje ville

---

¹ «Tale for Austmannalaget», *Skrifter i Samling*, III, Oslo 1919, s. 178–179. Trykt i *Dølen* 3.10.1869.

vere varsam: «Eg kjenner, at det ikki maa ganga so braadt, men at eg liksom meir maa vera i Samspil med dei som høyra paa.»

Den korte skåltalen slutta med eit typisk Vinje-bilete: Det er med det vonde i Verda som med Ormen, Legg du til honom med ein stiv Paak, so flyg han i Smaastykke, men kvar Stubben ktular seg og liver endaa. Slær du derimot med mjuke Piska, so verdt han med eitt valen og ligg der naamen eller paralyserad. Det er denne Piska vi bruka istadenfor Paaken.»

DET TOPPA SEG I BERGEN hausten 1869. Vinje var ein dyktig og omtrykt talar, og det var derfor ikkje berre som skrivar han vann posisjonen sin i Christiania. Aasen gjekk aldri opp på ein talarstol, Vinje gjorde det ofte og gjerne. Vinje dyrka fagnad, Aasen heldt seg til faget.

Avisene i hovudstaden fortalde meir enn gjerne kor populær ein talar Vinje var. Russelaget heldt sin årlege fest på Bygdøy, og Vinje var der fleire gonger, som i 1861: «En Del Sange bleve afsungne, hvorpaa 'Dølen' besteg Talerstolen under en Jubel, der ikke syntes at vilde standse, og som hindrede de Fleste fra at høre hans fornøielige Tale, der endte med et Ønske om at 'Livet maatte holde hvad det lovede'». ² Fem år etter var han der att, no i Turnhallen i Christiania: «Senere talte Vinje om Tidens Krav, han hilsedes med Bravoraab, og blev ligeledes baaren paa Guldstol». ³

Ei av få øyrevitneskildringar om talaren Vinje har kome frå Mensine Gudbrandsen. Ho var gift med ein kammerherre og budde våren 1859 i Stockholm. 26 år gammal møtte ho Vinje i eit selskap hos den norske statsministeren i Stockholm, Georg Sibbern. I dagboka si skildra ho kvelden slik:

«Vinje hadde en nokså tørr og hard røst, men der var dramatisk styrke og foredrag over den, da han deklamerte en gammel norsk kjempevis, nemlig 'Åsmund Frægdegjæva', som han kunne utenat. ... Det var som om hele Vinjes personlighet undergikk en forvandling ved denne ildfulle opplesning, som om han ble ett med selve

---

² *Morgenbladet* 14.8.1861. Talen er trykt i *Illustreret Nyhedsblad* 12.8.1861.

³ *Morgenbladet* 19.8.1866. Vinje trykte talen i *Dølen* same dagen.

kvadets helt, ... Det lyste en så beåndet fremførelse av Vinjes uskjønne ansikt. Hans store litt utstående øyne flammet med suggererende glans, og deklamasjonen steg til slike høyder mot kjempekvadets rungende klimaks, at det forvente selskapet satt som magnetisert, da det var over.»⁴

Bjørnstjerne Bjørnson har gitt ei liknande skildring.⁵ «Naar han la hodet bagover og lukket øinene og gjorde stemmen grødet og siterte efter hukommelsen strofer af Wergeland, Byron eller Goethe eller sig selv da var han sgu prægtig. Saa lo han med en tør lydløs latter.» Hagbard Emanuel Berner kunne legge til: «Hans i almindelighet dype, rolige, kloge øine, alle hans skjelske, gløgge og aandfulle minespil kan dessvære intet fotografi forevige».⁶

Vinje var ein monologens mann, ingen stor debattant, meinte Bjørnson: «Vinje hadde ingen dialektisk ferdighed». Johan Ernst Sars sa det motsette: «Han var en diskussionens, en partikampens mand.»⁷ Sars og Vinje hang mykje saman. Dei var «Improvisationens Kunstnere som faa i vort Land», skreiv Dagbladet-redaktøren Lars Holst.⁸ Ein kveld dei var saman hos stortingspresident Carl Berner, dominerte Sars praten så sterkt at Vinje til slutt braut ut: «Herregud, la no meg faa snakke.»

Denne talaren var det som kom til Bergen hausten 1869.

Vestmannalaget hadde invitert og kunne sikre han ei inntekt han trong. På førehand var planen fem–seks foredrag. Det blei meir enn ni. Han talte på velkomstfest, på lagsmøte i Vestmannalaget og på avskiltsfest. Såleis heldt Vinje til saman 12 talar og foredrag desse Bergens-vekene. Eit av desse Bergens-foredraga heldt han jamvel to gonger. Dei fleste foredraga blei haldne i den staselege, nye Arbeider-

---

⁴ Frå Mensine Gulbrandsens dagbok, sitert etter John Frey: «Vinje som Åsmund Frægdagjæva», *Dagbladet* 7.8.1959.

⁵ «Bjørnson um Vinje», reinskriver referat frå Olav Midttuns samtale med Bjørnstjerne Bjørnson 8.11.1907, s. 5, i Ms. 4° 3468, Nasjonalbiblioteket.

⁶ Hagbard Emanuel Berner: «Bjørnson og Vinje», andre del, *Dagbladet* 4.2.1917

⁷ J.E. Sars: «Bidrag til en karateristik af A.O. Vinje», *Folkevennen* 1 1899, s. 208.

⁸ Lars Holst: «Et Sagn om A.O. Vinje», *Dagbladet* 17.11.1899.

foreningen i Bergen sentrum med ein festsal på 23 x 16 m og med galleri på tre vegger. Om lag 2000 var til stades då denne storstova opna i 1860.⁹

For folketalaren Vinje blei denne talerekkja høgdepunktet. Han blei ein snakkis. På seks veker trykte aviser rundt om i landet nær 80 stykke, dels lange referat frå talane, dels kortare referat, dels lesarbrev, dels eigne kommentarar.

Ein av tilhøyrarane hans på det første foredraget var Henrik Jæger. Han skildra opplevinga i *Illustreret norsk litteraturhistorie* mange år seinare. Det er ei av få skildringar som ikkje kom frå den indre krinsen, ei forteljing for historiebøkene:

«Endelig aabner der sig en dør bag paa platformen, og ind kommer manden. Mage til underlig skikkelse havde jeg ikke seet. Foroverbøiet og kroget i knæerne, omtrent som han drog et tungt læs, slæbte han sig skraas over gulvet hen mod katederet. Han kløv op paa det, omtrent som man klyver i en ur; saa støttede han sig paa underarmene, saa udover salen: 'Godtfolk!' begyndte han; ikke 'mine damer og herrer', bare 'godtfolk!'. Ansigtet var furet og slidt; han var ikke mere end 50 aar, og dog var han en gammel mand at se til. Men snart livnede det op i de trætte træk, og snart glemte man, hvor besynderlig han saa ud, over alt det besynderlige, han sagde. Han gav os et slags kauseri, saa livfuldt og saa fængslende, at det var en fornøielse at høre paa det. Aandrige tanker, dristige paradokser og lun skjemt om hinanden. Han endte under stormende jubel.»¹⁰

Den begeistringa delte ikkje alle.

Etter det første foredraget klagde ein innsendar over at det var kaldt å sitje der i Arbeiderforeningen. Vinje fekk kritikk frå fleire hald for det dei meinte var eit dårleg foredrag. Eit av dei mest interessante innlegga stod på trykk i Bergens Tidende måndag 8. november 1869. Dette innlegget sette ein heilt ny tone i det norske ordskiftet om språk. Vi forstår ikkje kva han seier, skreiv «Ægte Bergensere». Dagen etter hevda «En

---

⁹ Johan Bøgh: *Bergens Arbejderforening i femti Aar*, Bergen 1900, s. 38. Salen blei innvigd 5.8.1860, Ivar Aasens fødselsdag og dagen då kong Karl 15. blei krona i Trondheim.

¹⁰ Henrik Jæger: *Illustreret norsk litteraturhistorie*, II, Kristiania 1896, s. 521 f.

Abonnet» det same i Bergensposten. Vinje svara straks og fekk støtte frå «Ogsaa nogle 'ægte Bergensere'» i Bergens Tidende 10. november 1869.

Vinje hadde snakka offentleg i årevis. Truleg snakka han ikkje telemål ved slike høve før han i 1858 gjekk over til å skrive nynorsk. Sikkert er det at han snakka på dialekt eller nynorsk på Eidsvoll 17. mai 1859 og seinare ved ei rekkje høve. Hausten 1864 ville han markere 50-årsminnet om 1814 med ei foredragsrekkje om Sverige og svenske forhold. Det første heldt han 1. november, og det blei også det siste. I ein annonse datert 28. oktober hadde han kunngjort tre–fire foredrag om Sverige og svenske forhold, men det blei med det eine.

Som motto for den talen hadde Vinje skrive fire syrlege linjer:¹¹

For Ros det helder faafengt er at tala,
Med fullklok Mann; det skal somykit til.
Det betre løner seg med den at tala,
Som mindre kann og nokot læra vil.

Det var ei alt anna enn inkluderande helsing til dei som hadde kome.

«Foredraget holdtes i Dølemaal», skreiv Illustreret Nyhedsblad etterpå. Også Morgenbladet refererte frå talen, men kommenterte ikkje språkføringa. Det er i det hele lite å finne i Christiania-avisene som tyder på at han fekk negativ omtale for at han snakka på dialekt. Lite? Ingen ting er funne.

Reaksjonen kom i Bergen. Foredragsrekka frå Vinje utløyste det første offentlege ordskiftet om ein kunne forstå det nye språket eller ikkje. All den tid mange diskuterte det Vinje sa, var det mange som forstod.

«Om vaart nationale Stræv» var eit tingingsverk, ikkje planlagt på førehand. I Bergens Tidende 6. desember 1869 opplyste Vinje om at han ville imøtekomme ønsket om eit slikt foredrag. Då hadde han berre att eitt av dei planlagde foredraga, og som

---

¹¹ «Om Sverike», *A.O. Vinjes Skrifter i Utval*, VI, Christiania 1890, s. 338.

hadde kosta 60 skilling i abonnement. Med ein taktisk smart manøver ville han gi inntektene frå dette ekstraforedraget til restaurering av tårnet på Bergenhus festning. Det kom inn over 14 spesidalar.¹²

Heile Bergens-turneen hadde kome i stand som eit svar frå Vestmannalaget til ei foredragsrekkje av seinare professor og universitetsbibliotekar Ludvig L. Daae i Bergens Forelæsningsforening våren 1869. Der hadde Daae kritisert målstrevet, og no gav Vinje svar på tiltale.

Daae tok eit siste stikk.

Foredraget kom ut som småtrykk innunder jul 1869. I 1918 leita Olav Midttun etter dette skriftet for å få med foredraget i band III av *Skrifter i Samling*. Ingen på Universitetsbiblioteket i Oslo var kar om å finne det, men Midttun fekk tak i det frå kjelder i Bergen. Nokre år seinare kom småtrykket til rette i Oslo. Universitetsbibliotekar Ludvig L. Daae hadde plassert det – ikkje under Vinje, men i ei hylle som han hadde kalla «Sproglige Kuriosa».¹³

DET BLEI EIN TURNÉ TIL. Like før jul i 1869 melde Drammens Blad at Vinje var invitert til å tale i fleire kystbyar, som det heitte.¹⁴ Dei byane var Tønsberg og Larvik. Frå 31. januar til om lag 10. februar 1870 heldt Vinje tre foredrag i Tønsberg og to i Larvik. Med seg hadde Vinje manuskripta til tre av Bergens-foredraga. Eit av dei hadde Vinje i Bergen kalla «Om Begepet Kaste eller Adskillelse i Stænder». Nettopp det foredraget refererte ikkje Bergens-avisene frå, og manuskriptet har kome bort. Den einaste kjelda er dermed eit referat av journalist Emil Olsen i Tønsbergeren.

Olsen hadde høyrte Vinje snakke før. Han var frå Kristiansand og busette seg i Tønsberg i 1869. Der arbeidde han som lærar, var journalist i Tønsbergeren kring 1870 og i fleire år redaktør i Tønsbergs Blad.¹⁵ I 1926 skreiv han serien «Vinjeminder» i

---

¹² «A.O. Vinje», *Dagbladet* 22.12.1869.

¹³ Olav Midttun i foredraget «Vinje-bøker – originalar», Bibliofilklubben 22.4.1968. Manuskript i Ms.4° 3466 I A 21, Nasjonalbiblioteket.

¹⁴ «For A.O Vinje». *Drammens Blad* 21.12.1869

¹⁵ Emil Olsen: «Vinjeminder», *Tønsbergs Blad* 14.5.1926.

gamleavisa si. Der fortalde han om første gongen han møtte Vinje. På førehand, gir han inntrykk av, kjende han til denne mannen gjennom bladet *Dølen*, som «vi latin-skolegutter leste med interesse baade paa grund av maalføret og de mange originale meninger, han fremholdt i sin egen, eiendommelige stil».

I 1859 hadde Olsen sett Vinje på eit fesjå ved Mosby utanfor Kristiansand. Der arrangerte Lister og Mandals Landhusholdningselskab årlege fesjå med alt som følgde med.¹⁶ Vinje var på fesjå fleire stader det året, mellom anna i Øyer i Gudbrandsdalen, og i skriftene hans kan ein finne mange fesjåtalar.

Oppe frå talarstolen i Mosby hadde Vinje hatt ordet, «denne ulækkelige skikkelse med det uskjønne ansikt og litet soignerede ytre». Olsen hadde meir å fortelje: «Man betraktet ham som en raring, der ikke kundes tages helt au serieux, noget i likhet med en hottentot eller eskimo, der fra sit naturliv var kommet ut blandt kulturfolket.»

Det er berre det at Emil Olsen var fødd i 1847.¹⁷ Det var altså ein tolvåring som stod der og såg på Vinje i 1859, truleg saman med sine vaksne. Las Vinje gjorde han vel først seinare, så minnet frå Mosby seier mest om kva vaksne fesjådeltakarar meinte i 1859 og kva skulen lærte frå seg om Vinje. Meir enn noko anna var artikkelen i 1926 nokre 67 år gamle lysglimt, vridde barndomsminne frå ei anna tid.

VINJE VANN EIN STERK POSISJON i si samtid. En posisjonen kan ikkje berre forklarast med alt han skreiv i *Drammens Tidende*, *Dølen* og *Ferdaminni* fraa Sumaren 1860. I 1850- og 60-åra var enno skrifta underordna talen. Avisene blei trykte i få eksemplar, og mange fleire kom til marknadene, stemna, festane. På ein folkefest på Modum sommaren 1859 snakka Vinje for 2000, og på eit av dei siste foredraga sine vinteren 1870 hadde han om lag 100 tilhøyrarar.¹⁸ På denne tida var foredraget ein sterkt meiningsdannande sjanger.

---

¹⁶ Eiliv Ulltveit-Moe: «Hjemmelaget fruktvin som del av nasjonsbyggingen», *Årbok Vest-Agder-museet*, Kristiansand 2010, s. 145.

¹⁷ Kåre Glette: *Høvediktning (leilighetsdiktning) i Tønsberg i perioden 1840 til 1890*, Oslo 1995, s. 37 ff.

¹⁸ *Drammens Blad* 7.7.1859 og *Tønsbergaren* 5.2.1870.

A.O. Vinje var ein av dei store folketalarane i si tid. For somme var det å høyre han tale ei stadfesting av et han blei beundra og kritisert for som Christiania-korrespondent i Drammens Tidende. Det var likevel mange fleire som høyrde han tale enn som las det han skreiv. Den munnlegheita som var så tydeleg i det han skreiv, var noko han finslipte som talar. Skrivaren Vinje var avhengig av talaren Vinje og blei på en måten ein betre forfattar, kanskje også ein betre diktar.

Talar og foredrag av A.O. Vinje 1859–1870

Kronologisk ordna frå Ottar Grepstad: *Vinje-bibliografien. Skrifter av og om Aasmund Olavsson Vinje 1843–2016*, med rettingar. Tre- og firesifra nummer viser til bibliografien.

186. Om Jordeværdet». *Dølen* 10.4. og 22.5.1859. *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 446–454; *Skrifter i Samling*, I, 1916 og 1993, s. 251–258; *Skrifter i Samling*, 1, 1943, s. 274–281. Tale i Akers Sogneselskab 5.4.1859.

203. «Tale til 17de Mai 1859». *Dølen* 15.5.1859. *Skrifter i Utval*, 1, 1883, s. 97–102; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 77–81; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 7–11.

205. «Tale i Rikssalen paa Eidsvoll 1859». *Dølen* 22.5.1859. Utdrag frå referatet i *Dølen* trykt under denne tittelen i *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 81–82; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 11–12.

206. «Tale fraa Trappi att Eidsvollsbygningen». *Dølen* 22.5.1859. Utdrag frå referatet i *Dølen* trykt under denne tittelen i *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 82–83; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 12–13.

Tale for generalmajor Pauk Hansen Birch på Eidsvoll 17.5.1859.

[Referat frå folkefest på Modum 4.7.1859]. *Drammens Blad* 7.7.1859, *Illustreret Nyhedsblad* 10.7.1859 og *Aftenbladet* 11.7.1859. Vinje hadde skrive song til festen og heldt fleire talar. Over 2000 var til stades.

248. «Tale ved Fruktutstillingi paa Børsen i Christiania den 24de October 1859». *Dølen* 30.10.1859. *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 319–33; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 83–87; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 13–16.

273. «Tale for Kvinna. (Ved Femtiaars-Festen for 'Selskapet for Norges Vel').» *Dølen* 1.1.1860. Utdrag frå «Femtiaars-Festen» trykt under denne tittelen i *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 87–90; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 17–20.

347. «Min Tale for Danmark i Laget til C. Ploug». *Illustreret Nyhedsblad* 25.4.1861. Tale av Vinje på festen 12.4.1861 for redaktør Carl Ploug i den danske avisa Fædrelandet.

348. «Livet lovar ikki meir enn det helder. (Tale af 'Dølen' ved Russelaget paa Fredriksborg den 12te Aug. 1861)». *Illustreret Nyhedsblad* 18.8.1861. *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 324–326; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 91–92; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 20–22. Tale på russefest på Bygdøy i Christiania.

[Referat frå Russelaget på Fredriksborg på Bygdøy 12.8.1861]. *Morgenbladet* 14.8.1861. Vinje heldt tale.

«Norge». *Illustreret Nyhedsblad* 8.9.1861. Referat frå 50-årsfest på Universitetet 2.9.1861, der Vinje heldt to talar – ei av dei om «Bondens Opfatning af Videnskanberne og Universitetet fra 'Matsiden' af».

387. «Skolelæremøde i Christiania». *Morgenbladet* 6.8. og 7.8.1863. Referat frå møtet og Vinjes tale.

3093. «Om Sverige». *Skrifter i Utval*, 6, 1890, s. 338–361. Foredrag halde 1.11.1864. «Norge». *Illustreret Nyhedsblad* 6.11.1864. Notis om tale av Vinje til 50-årsjubileet for 1814. «Foredraget holdtes i Dølemaal» 1.11. I annonse datert 28.10.1864 kunngjorde Vinje tre–fire foredrag om Sverige og svenske forhold, men det blei med det eine. [Referat frå foredrag av Vinje om Sverige og svenske forhold 1.11.1864]. *Morgenbladet* 3.11.1864.

396. «Tale ved Krogh-Stytta 17de Mai 1865». *Aftenbladet* 18.5.1865; *Morgenbladet* 19.5.1865. *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 93–95; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 22–24. Referat frå debatt mellom Bjørnson og Vinje på møte i Studentersamfundet i avisa. [Vinjes 17. mai-tale i Christiania 17.5.1865]. *Morgenbladet* 19.5.1865. Talen og referat frå debatt mellom Bjørnson og Vinje.

434. «Fjellguten». *Dølen* 26.11.1865. Utdrag trykt under tittelen «Tale for Stortinget, halden i Studentersamfundet den 21de November 1865» i *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 327; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 97–98; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 26–27. Tale på 20-årsfest for Studenternes Sangforening i Christiania.

435. «Af 'Folketidende'». *Dølen* 26.11.1865. Trykt under denne tittelen i «Tale i eit Selskap av 'Bondevener'» i *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 98–102; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 27–31. Ein tale som neppe blei halden. Søren Jaabæk hadde skipa Bondevenerne 20.2.1865.

[Referat frå fest i Russelaget i august 1866]. *Morgenbladet* 19.8.1866. Tale av Vinje trykt i *Dølen* 19.8.1866 og i *Blandkorn*, 1867. IKKJE MED I DEL 1?

624. «Tale paa 17de Mai 1867». *Dølen* 19.5.1867; *Morgenbladet* 19.5.1867. *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 334–337.

640. «Paa Stav». *Blandkorn*, 1867, s. 60–73. *Skrifter i Utval*, 2, 1884, s. 535–541; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 108–116; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 36–44. Truleg ei samanskiving av talar på hestesjæet på Stav i Øyer, Gudbrandsdalen i august 1859. Vinje skildra fesjæet i «Ei Utferd» i *Dølen* 4.9. og 11.9.1859 og refererer frå talen 11.9.1859.

641. «17de Mai». *Blandkorn*, Christiania 1867, s. 74–84. *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 338–344; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 116–122; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 44–50. Tale, «hev truleg aldri vore halden», skriv Vetle Vislie 1887 s. 583 og viser til Vinjes forord i *Blandkorn*.

642. «Paa Fesjaa». *Blandkorn*, Christiania 1867, s. 85–99. *Skrifter i Utval*, 2, 1884, s. 545–554; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 122–130; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 50–58. Denne talen har vel Vinje «snaudt halde i denne formi», skriv Olav Midttun i merknad s. 409.

646. «I Christiania Skolelærerforening». *Dølen* 2.2.1868. Trykt under tittelen Tale for Lærarinnerne» i *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 345–347; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 130–133; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 58–61. Tale i Christiania Skolelærerforening 13.1.1868.

712. «Til Aarsfesten i Christiania Arbeidersamfund». *Dølen* 1.3.1868. Trykt under tittelen «Tale paa Aarsfesten i Christiania Arbeidersamfund» i *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 348–349; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 133–134; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 61–62. Tale på festen 23.2.1868.

727. «Til Eidsvoll». *Dølen* 19.4.1868. Trykt under tittelen «Politisk Tale paa Eidsvoll» i *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 350–359; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 135–140; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 62–68. Tale i valkamp på Eidsvoll 12.4.1868; Vinje nådde ikkje opp. Den første tredelen av talen er ikkje med i verkutgåvene.

745. «For Reitan». *Dølen* 21.6.1868. Tykt under tittelen «Tale for Skolemeistarstanden» *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 140–141; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 68. Tale på fest for Anders Reitan i Christiania 13.6.1868.

746. «Ved Jaabæk møtet paa Hamar». *Dølen* 28.6. og 5.7.1868. Trykt under tittelen «Tale i eit Lag ved Jaabæk møtet paa Hamar» i *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 360–362. Trykt utan første tredelen i *Skrifter i Samling*, II, 1917 og 1993, s. 292–298; *Skrifter i Samling*, 2, 1944, s. 287–292.

3099. «Om Handverk og Industri». Trykte etter manuskript i *Skrifter i Utval*, 6,

1890, s. 287–320; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 141–172; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 69–98. Seks talar i Christiania Haandværkersamfund vinteren 1868–1869. Den sjette talen ligg berre føre i ein kladd og er ikkje med i 1890-utgåva. Siste halvdel av den talen, stroken over av Vinje, er ikkje med i 1919/1993 og 1946-utgåvene. Talane var truleg ein del av grunnlaget for talar i Bergen i november 1869.

800. «I Christiania Skolelærerforening». *Dølen* 17.1.1869. Trykt under tittelen «Tale for 'Damerne'» i *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 363–364; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 172–174; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 98–99. Tale i Christiania Skolelærerforening 13.1.1869.

809. «I Laget til Fædrenes Minne». *Dølen* 21.2.1869. Første del trykt under tittelen «Tale for Tnormod Knutsen i 'Festen til Fædrenes Minde' 1869» i *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 365; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 174; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 100. Tale på det som var blitt ein årviss fest til fedreminnet 13.1. i Christiania. Det skal ha vore ein kommentar i *Aftenbladet* til Vinjes skåltale på «Fest til Fædrenes Minde» 21.2.1869, men denne er ikkje funnen.

810. «I Laget til Fædrenes Minne». *Dølen* 21.2.1869. Siste del trykt under tittelen «Skaaltale for Johan Sverdrup i 'Festen til Fædrenes Minde' 1869». *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 366; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 174–175 (utan eit tillegg frå Vinje i *Dølen*); *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 100–101. Tale på same festen som ovanfor.

841. «17de Mai». *Dølen* 23.5.1869. *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 367–370; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 175–178. Tale, som neppe blei halden i denne forma.

922. «Samlaget til Kristofer Janson». *Dølen* 3.10.1869. Trykt under tittelen «Tale i det norske Samlaget, i ein Fest for Kr. Janson» i *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 371–372. Trykt under tittelen «Tale for Austmannalaget» i *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 178–179; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 104. Tale på fest for Kristofer Janson i Det Norske Samlaget. Med nemninga «Austmannalaget» sikta Vinje til Samlaget, som eit motstykke til Vestmannalaget i Bergen – begge laga blei skipa i 1868.

946. «Til Bergenske Handverkarar». *Dølen* 30.1.1870. Trykt under tittelen «Tale i Christiania Handverkarlag» i *Skrifter i Utval*, 4, 1887, s. 373–376; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 256–259; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 180–183. Tale halden 24.1.1870.

Bergens-foredraga november og desember 1869

1. Tale på velkomstfest for Vinje i Vestmannalaget tysdag 2.11.1869. «Bergen», *Bergens Tidende* 3.11.1869; referat med talen hans. «Hr. A.O Vinje», *Bergensposten* 4.11.1869; referat.

2. «Kunstarbeidets Historie» torsdag 4.11.1869. «Vinjes Forelæsninger. I.», *Bergens Tidende* 5.11., 8.11., 9.11.1869; fyldige referat. «Bergen», *Bergens Adressecontours Efterretninger* 6.11.1869; referat.

3. «Om Arbeidets Adelskap» søndag 7.11.1869. «Om Arbeidets Adelskap. (Tale i Bergen 7de November 1869)». *Fraa by og bygd* 1877, s. 145–151 og 161–166, med mange språkrettingar. Trykt etter manuskript i *Skrifter i Utval*, 6, 1890, s. 243–253; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 179–188, men med ein mindre del frå *Fraa Bygd og By*; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 105–114. Georg Grieg skreiv siste delen av foredraget, skriv Olav Midttun i merknad i *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 416. «Vinjes Foredrag», *Bergens Adressecontours Efterretninger* 9.11. og 18.11.1869. [Notis om Vinjes foredrag], *Bergens Tidende* 12.11.1869. «Hr. Vinjes annen Forelæsning», *Bergensposten* 13.11.1869; fyldig referat. *Bergens Tidende* 15.11. og 16.11.1869; fyldig referat.

4. «Om Kunstarbeid. I» torsdag 11.11.1869. «A.O. Vinjes tredie Forelæsning», *Bergensposten* 17.11.1869; fyldig referat. [Fasting, Georg]: «Vinjes Forelæsninger. III», *Bergens Tidende* 19.11.1869; fyldig referat.

5. «Om Kunstarbeid. II» måndag 15.11.1869. «A.O. Vinjes Fjerde Forelæsning», *Bergensposten* 21.11.1869; fyldig referat. «Hr. Vinje», *Bergens Tidende* 27.11.1869; notis.

3098. «Om Kunstarbeid. I-II». *Fraa by og bygd* 1879, s. 141–144, 149–157 og 166–172, med mange språkrettingar. Trykt etter manuskript i *Skrifter i Utval*, 6, 1890, s. 253–286; *Skrifter i Samling*, III, 1919 og 1993, s. 188–220; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 114–144. Olav Midttun skriv i merknad i 1919, s. 417 at det truleg er Georg Grieg som har skrive så godt som heile talen.

6. «Om Klimatisme» fredag 19.11.1869. 3097. «Om klimatisme». *Fraa by og bygd* 1878, s. 17–26, 33–38, 49–56, 65–76, og 81–89, med mange språkrettingar. Trykt etter manuskript i *Skrifter i Utval*, 6, 1890, s. 320–338; *Skrifter i Samling*, III, s. 220–237; *Skrifter i Samling*, 3, 1946, s. 114–161. «A.O. Vinjes femte Forelæsning»; *Bergensposten* 28.11.1869; referat. «Vinjes Forelæsninger. IV», *Bergens Tidende* 3.12; fyldig referat. «Om Klimatisme»; *Drammens Blad* 11.12.1869; etter *Bergens Tidende*.

7. «Komparativ Mythologi» fredag 26.11.1869. «Hr. Vinje». *Dagbladet* 4.12.1869; notis om fullt hus på foredraget. «A.O. Vinjes siette Forelæsning», *Bergensposten* 5.12.1869; referat. «Vinjes Forelæsninger. V», *Bergens Tidende* 13.12; fyldig referat. Vinje hadde skrive artikkelen «'Komparativ Mythologi'» i *Dølen* 31.1.1869.

8. «Om Begepet Kaste eller Adskillelse i Stænder» fredag 3.12.1869. *Dagbladet* 10.12.1869; referat av foredraga 3.12., 5.12. og 8.12.1869.

9. «Om Kastevæsen», reprise for arbeidarane søndag 5.12.1869. *Dagbladet* 10.12.1869; referat av foredraga 3.12., 5.12. og 8.12.1869.

10. «Om vaart nationale Stræv» onsdag 8.12.1869, til inntekt for tårnet på Bergenshus (også datoane 1.12., 4.12. og 5.12. er nemnde i ulike kjelder). «Vinjes Foredrag», *Bergens Tidende* 9.12.1869; kort referat. «Brev fra Bergen»; *Dagbladet* 10.12.1869; referat av foredraga 3.12., 5.12. og 8.12.1869. «Vinjes Foredrag om vort nationale Stræv», *Dagbladet* 16.12.1869; etter *Bergens Tidende*. «A.O. Vinje», *Dagbladet* 22.12.1869; notis om at foredraget til inntekt for tårnet på Bergenshus gav 14 spesidalar og 108 skilling.

11. Tale om Vestlandet og Austlandet på møte i Vestmannalaget fredag 10.12.1869. «Vestmannalagets Møde», *Bergens Tidende* 11.12.1869; referat frå festen og foredrag av Vinje.

12. Tale på avskilsfest i Vestmannalaget søndag 12.12.1869. «Afskedssexaen for Vinje», *Bergens Tidende* 13.12.1869; fyldig referat. [Frå avskilsfest 12.12.1869], *Drammens Blad* 22.12.1869; fyldig referat av Vinjes tale.

Vestfold-foredraga februar 1870

1. [Olsen, Emil]: [Referat frå foredraget «Vaart nationale Stræv» av A.O. Vinje i Tønsberg 30.1.1870], *Tunsbergeren* 2.2.1870. Også sitert i artikkel av Emil Olsen i *Tønsbergs Blad* 21.6.1926.

2. [Olsen, Emil]: [Referat frå foredraget «Mythologi» av A.O. Vinje i Tønsberg 4.2.1870], *Tunsbergeren* 5.2.1870. Også sitert i artikkel av Emil Olsen i *Tønsbergs Blad* 21.6.1926. Vinje heldt foredraget «Komparativ Mythologi» i Bergen 26.11.1869, men manuskriptet til dette har kome bort. Truleg var det same foredraget han heldt i Tønsberg

3. [Olsen, Emil]: [Referat frå foredraget «Kaste» av A.O. Vinje i Tønsberg 6.2.1870]. *Tunsbergeren* 9.2.1870. Nemnt i artikkel av Emil Olsen i *Tønsbergs Blad* 21.6.1926. Vinje heldt

foredraget «Om Begepet Kaste eller Adskillelse i Stænder» i Bergen 3.12.1869, men manuskriptet til dette har kome bort. Truleg var det same foredraget han heldt i Tønsberg.

4. «Forskjelligt». *Adressebladet* 23.2.1870. Om Vinjes første foredrag i Larvik, «Kaste», som han heldt 9.2.1870, etter Laurvigs Blad, udatert. Nasjonalbiblioteket manglar årgangen.

5. «Laurvig». *Adressebladet* 16.2.1870. Notis om Vinjes første foredrag i Larvik, «Kaste», som han heldt 9.2.1870, etter Laurvigs Blad, udatert. Nasjonalbiblioteket manglar årgangen.

6. «Om Vinjes Foredrag i Laurvig», *Aftenposten* 19.2.1870. Om Vinjes andre foredrag i Larvik, «Klimatisme», etter Laurvigs Blad, udatert. Nasjonalbiblioteket manglar årgangen.